

**ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ
ในเขตกรุงเทพมหานคร**
**Effectiveness of Informal Education Management for the
Elderly in Bangkok Metropolitan**

นายวีรณัฐ โรจนประภา และรองศาสตราจารย์ ดร. ปิยากร หวังมหภาพ
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทคัดย่อ

เป็นที่รับทราบโดยทั่วกันว่าโครงสร้างของสังคมกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่สัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้น จนส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมายหากไม่มีการเตรียมการรองรับไว้ก่อน การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นแนวทางสำคัญหลักที่จะใช้ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งถือเป็นภาพสะท้อนของประเทศ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่เหมาะสม โดยใช้การวิจัยผสม ซึ่งผลการศึกษพบว่าระดับประสิทธิผลอยู่ในเกณฑ์มาก และมีปัจจัยที่ส่งผลทั้งหมด 5 ปัจจัย ขณะที่ปัญหาหลัก คือ การตระหนักรู้ปัญหาของรัฐบาล และได้ข้อเสนอคือการใช้รูปแบบนิติบุคคลประเภทใหม่ “กิจการค้าเพื่อสังคม” ที่มีประโยชน์ทางด้านภาษี ในการจูงใจให้ผู้ประกอบการหันมาดำเนินการมากขึ้น และให้ผู้ที่ต้องการทำเพื่อสังคมอยู่แล้วสามารถเลี้ยงชีพได้ รวมถึงเสนอให้จัดตั้ง “องค์กรมหาชน” ขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุนี้โดยเฉพาะ

Abstract

It is widely known that Thai society is becoming an aging society. The proportion of senior citizens has increased that a number of problems may occur if there is no measure for it. A key measure to tackle this changing situation is informal education. The aims of this article are 1) to discuss the effectiveness of informal education management for the elderly in Bangkok metropolitan which may represent the nationwide effectiveness; and 2) to propose a management model of the informal education. This study employs a mixed-method approach. Results found that the effectiveness was high with five contributing factors. However, the main obstacle was the problem realization of the government. The researcher proposed a new juristic person, “social enterprise” that derives taxation benefits which can draw many entrepreneurs. This proposal will also allow those who are already willing to dedicate themselves to the society earn their living. An establishment of “public organizations” was also proposed to promote and support the informal education for the elderly.

บทนำ

ปัจจุบันสัดส่วนของประชากรในทุกประเทศทั่วโลกมีแนวโน้มว่าจะมีจำนวนประชากรในวัยเด็กลดน้อยลง ขณะที่จำนวนประชากรในวัยสูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้น แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของประชากรที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) อย่างเต็มรูปแบบ (องค์กรสหประชาชาติ, 2007)

ขณะที่ประเทศไทยเองก็จะมีโครงสร้างอายุของประชากรเปลี่ยนไปจากการมีส่วนประชากรในวัยเด็กมากมาเป็นสัดส่วนประชากรสูงอายุมาก จำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นจากประมาณ 5.6 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2542 เป็นประมาณ 10.5 ล้านคนในปี พ.ศ. 2559 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ทั้งนี้มีการพยากรณ์จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่าประเทศไทยในอีก 20 ปีข้างหน้าคือประมาณปี พ.ศ. 2571 จะมีจำนวนผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 23.5 (มหาวิทยาลัยพะเยา, 2554) และด้วยอายุขัยเฉลี่ยที่ยาวขึ้นของผู้สูงอายุนี้ทำให้อัตราการพึ่งพา (Aging Index) เพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 12.0 ในปี พ.ศ. 2533 เป็นร้อยละ 17.5 ในปี พ.ศ. 2553 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2553) และจากสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากนี้ได้ทำให้โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ที่ภาครัฐไม่ได้มีการเตรียมการจัดการรองรับสภาพนี้อย่างเหมาะสมและทั่วถึงเพียงพอย่อมสร้างปัญหาใหญ่ขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลกระทบที่จะเกิดขึ้นมีมากในหลายมิติดังที่ วรเวศม์ สุวรรณระดา (2556) คาดไว้ กล่าวคือ

- ด้านสาธารณสุข ที่จะต้องมีการจัดสวัสดิการ การพยาบาลสำหรับผู้สูงอายุขึ้นโดยเฉพาะอีกจำนวนมาก ซึ่งไม่เพียงเฉพาะเรื่องของการรักษาแต่หมายรวมถึงจำนวนบุคลากรคุณภาพที่มีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลผู้สูงอายุที่จะต้องถูกดึงออกมาจากระบบแรงงานปกติ รวมถึงการก่อสร้างสถานพยาบาล บ้านพักสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะด้วย

- ด้านการออม ในภาคครัวเรือนที่สัดส่วนค่าใช้จ่ายต่อรายได้จะสูงขึ้นจากการที่ครอบครัวต้องมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุ อีกทั้งตัวผู้สูงอายุเองก็ต้องนำเงินออมที่ออมไว้ออกมาใช้จ่าย ทำให้การออมของประเทศลดลง

- ด้านการลงทุน ที่จะลดลงตามอัตราการออมของประเทศ ทั้งยังจำต้องมีการศึกษา ลงทุนทำการวิจัยในการปรับสภาพการลงทุนให้เหมาะสมกับสภาพตลาด สภาพแรงงานตามโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนไป ซึ่งกระทบถึงการปรับตัวของผู้ประกอบการในปัจจุบัน

- ด้านงบประมาณการเงิน การคลังของประเทศ ที่รัฐต้องจัดสรรรายจ่ายจำนวนที่เพิ่มขึ้นมากในการจัดงานบริการสังคมให้ผู้สูงอายุ

- ด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะไม่เพียงโครงสร้างในประเทศไทยเปลี่ยนไปแต่เป็นโครงสร้างของทั้งโลก ทำให้มีบางประเทศที่ส่งผู้สูงอายุประเทศตนมาอาศัยประเทศไทยเป็นที่พักหรือเป็นบ้านหลังที่สอง จากค่าครองชีพที่ประหยัดกว่าอีกทั้งคุณภาพการดูแล และการเอาใจใส่ที่ดี ซึ่งการหลุกเข้ามาของผู้สูงอายุจากประเทศต่าง ๆ นี้ไม่ได้เข้ามาเฉพาะตัวแต่ได้นำวัฒนธรรมของประเทศตนเข้ามาด้วย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยด้วย

- ด้านช่องว่างของสังคม ที่จะเกิดภาวะขาดการสื่อสารระหว่างรุ่นจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ทำให้ผู้สูงอายุมีปัญหาในการสื่อสารกับเด็กรุ่นใหม่ผ่านทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ นำมาซึ่งปัญหาครอบครัวระดับรากเหง้า

- ด้านสาธารณูปโภค รถสาธารณะ สวนสาธารณะ หรือสันทนาการอื่น ๆ ที่ต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่ปรับเปลี่ยนให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ได้ โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายของสหประชาชาติที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกและต้องปฏิบัติตาม ทำให้เกิดปัญหาการแก้ไขระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

ผลกระทบมิติต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ภาวะพึ่งพิง” ขึ้น สังคมต้องแบกรับภาระที่กำลังจะต้องเกิดขึ้นนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นเรื่องท้าทายสังคมไทยเป็นอย่างยิ่งว่าจะรับมือกับอนาคตอันใกล้นี้อย่างไร

ความสำคัญของการศึกษา

และจากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้จึงมีความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับการให้การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัย อันเป็นการศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเป็นปัจเจกและตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุจริง ๆ ผู้สูงอายุที่ได้เรียนรู้ศาสตร์ใหม่อันจะทำให้ผู้สูงอายุปรับสภาพเป็นแรงงานที่มีความรู้ หมายถึงอัตราค่าจ้าง ค่าแรงที่เพิ่มสูงขึ้น รวมถึงโอกาสในการหารายได้ที่สูงขึ้นเพื่อไม่ให้เกิด “ภาวะพึ่งพิง” ดังกล่าว

การวิจัย “ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” นี้จึงมีความสำคัญ คือ ทำให้ทราบถึงประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่จัดโดยภาครัฐในเขตกรุงเทพมหานคร ในปัจจุบันนี้ว่ามีประสิทธิผลอยู่ในระดับใด รวมถึงทำให้ทราบถึง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลว่าปัจจัยใดที่จะส่งผลโดยตรง และมีน้ำหนักต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนี้ รวมถึงทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งยังสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้ไปพัฒนาเป็นแนวทางในการสร้าง ส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับสังคมไทยต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขต กรุงเทพมหานคร” นี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการปฏิบัติการขององค์การของ Thompson (2003) มาเป็นกรอบของบริบทใหญ่ รวมถึงนำตัวแปรในการรักษาอาณาเขต กับตัวแปรจากตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ ที่ศึกษาแล้วเห็นว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Interaction Between Factor Model) ที่เสนอโดย Edwards (1980) มาเป็นตัวแปรต้นทำให้ได้ออกมาซึ่งตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติการขององค์การ ของ Thompson ประกอบด้วย

1. ด้านการสร้างกันชน
2. ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม
3. ด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
4. ด้านการจัดลำดับความสำคัญของสภาพแวดล้อม

ตัวแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Interaction Between Factor Model)

5. ด้านทรัพยากร ประกอบด้วย งบประมาณ บุคลากร สถานที่ และเครื่องมือ
6. ด้านการสื่อข้อความ
7. ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติ
8. ด้านโครงสร้างของระบบ ประกอบด้วย โครงสร้างภายในองค์กร และโครงสร้างระหว่างองค์กร

ขณะที่ด้านประสิทธิผล ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการวัดประสิทธิผลจากการบรรลุวัตถุประสงค์ (Goal-Base Approach) ที่มีอยู่ในแนวทางการวัดประสิทธิผลของ Parson (1960), Cameron (1981), Zamuto (1982), Stephen (1983) และ Robbins (1990) แล้วนำมาเทียบกับเกณฑ์ตัวชี้วัดของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2553) ที่ใช้ประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยเลือกในตัวบ่งชี้ที่สอดคล้องกับเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจากเอกสารสาระหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) และตัวบ่งชี้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้เป็นตัวแปรตาม ได้แก่

1. ตอบสนองต่อความสนใจ
2. ตอบสนองต่อความถนัดและศักยภาพ
3. สามารถศึกษาได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
4. สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
5. ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต
6. ความเข้มแข็งของชุมชน

สำหรับการเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่ช่วยยกระดับประสิทธิผลและเหมาะสมกับประเทศไทยนั้นจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทภาครัฐ แนวคิดการมีส่วนร่วม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดกิจการค้าเพื่อสังคม ในการนำเสนอ

วัตถุประสงค์

การวิจัย “ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร
2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร
3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร
4. เสนอแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยผสม โดยในส่วนของการศึกษาประสิทธิผลและปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลจะใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ขณะที่การศึกษาปัญหาและอุปสรรค และการเสนอแนวทางที่เหมาะสม จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในงานวิจัยนี้คือครูอาสา ครูการศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัย (ครู กศน. ตำบล) และครูศูนย์เรียนรู้ชุมชน (ครู ศรช.) สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยทั้ง 50 เขตของกรุงเทพมหานคร รวมจำนวนทั้งหมด 477 คน

โดยมีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

1.1 ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลหน่วยสมาชิกของประชากรจากแหล่งปฐมภูมิภูมิ แล้วจัดทำกรอบของการสุ่ม (Sampling Frame)

1.2 กำหนดขนาดตัวอย่าง (Sample Size) ตามตารางสำเร็จรูปของยามาเนที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 จะต้องใช้กลุ่มตัวอย่าง 222 คน

1.3 กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างเขตละ 4.44 คน ผู้วิจัยจึงได้ปัดขึ้นเป็นเขตละ 5 คน

1.4 จากนั้นทำการสุ่มแบบเจาะจงคือให้กลุ่มตัวอย่างในแต่ละเขตมีทุกประเภทของตัวอย่าง หากเขตใดมีประเภทของตัวอย่างไม่ครบจะเก็บตามประเภทที่มี

1.5 จากนั้นผู้วิจัยส่งแบบสอบถามในการสำรวจ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวทั่วไป มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check-list) ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา สังกัด และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อนำค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็นหลักมาหาค่าเฉลี่ยของประสิทธิผลของแต่ละตัวอย่าง เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยของแต่ละประเด็นหลักเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงคุณภาพ มีประชากร คือ ผู้บริหารการจัดการศึกษา ผู้บริหารองค์กรเอกชนที่นำแนวทางการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมาใช้ นักวิชาการด้านแนวทางการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างผู้ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ด้วยตนเอง

1.1 ผู้บริหารสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วย

นายประเสริฐ บุญเรือง ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ

นางสาวจันทรรจา ขอบชิต ผู้อำนวยการ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เขตพัฒนาไท

นายรัฐเขต เข้มมหาวัน ผู้อำนวยการ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เขตบางรัก

1.2 ผู้บริหารขององค์กรเอกชนที่นำแนวทางการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมาใช้ ประกอบด้วย

ดร. วัชรมงคล เบญจชนะฉัตร ประธานกรรมการบริษัท บารูมดีไซน์ จำกัด

นายอนุรุท ว่องวานิช ประธานเจ้าหน้าที่บริหารเครื่องอังกษตรางู

นายคมสัน ทินกร ณ อยุธยา กรรมการผู้จัดการบริษัท ภูลประสิทธิ์ จำกัด

1.3 นักวิชาการด้านการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

ผศ.ดร. เอกชัย อภิศักดิ์กุล คณบดี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยและผู้อำนวยการศูนย์ศึกษารัฐกิจครอบครัวและ SMEs

นายदनัย จันท์เจ้าฉาย ผู้นำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจงานน้ำสีฟ้า

นายโจน จันได ประชาชนชาวบ้าน

1.4 ผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากการสุ่มผู้สูงอายุที่มาใช้บริการในชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ประกอบด้วย

2.1.1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา การบริหารองค์กร และประสบการณ์ในการบริหารองค์กร

2.1.2 แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบที่เหมาะสมและความคิดเห็นเกี่ยวกับ บทบาทภาครัฐ การมีส่วนร่วม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกิจการค้าเพื่อสังคม

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร นั้นอยู่ในเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพมาก ซึ่งเมื่อแจกแจงในตัวบ่งชี้ย่อยทั้ง 6 ตัวบ่งชี้แล้วจะเห็นว่าแม้ทุกตัวบ่งชี้จะได้ค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ที่มีประสิทธิภาพมากเท่ากันทั้งหมดก็ตาม แต่ก็ด้วยค่าเฉลี่ยที่ลดหลั่นกันไป โดยตัวบ่งชี้ด้านสามารถศึกษาได้ต่อเนื่องตลอดชีวิตได้คะแนนสูงสุด รองลงมาคือ การตอบสนองของความสะดวก ความเข้มแข็งของชุมชน ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และการตอบสนองต่อความถนัดและศักยภาพ ตามลำดับ

ขณะด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพนั้น ในค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในเกณฑ์ส่งผลมากเช่นกัน แต่หากแจกแจงเป็นรายประเด็นแล้วแม้จะพบว่าทุกประเด็นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ดำเนินการมากแต่ก็ด้วยค่าเฉลี่ยที่ต่างกันไม่น้อย โดยประเด็น การจัดลำดับความสำคัญของสภาพแวดล้อม ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือประเด็นการสร้างกันชน

ประเด็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ประเด็นทัศนคติของผู้ปฏิบัติ ประเด็นด้านการสื่อสารข้อความ ประเด็นด้านโครงสร้างระบบ ประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และประเด็นด้านทรัพยากร ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิผลกับระดับประสิทธิผลนั้นพบว่า ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านการสร้างกันชน ปัจจัยด้านการสื่อสารข้อความ ปัจจัยด้านการจัดลำดับความสำคัญของสภาพแวดล้อม และปัจจัยด้านการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมมีผลต่อระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยเรียงลำดับจากมีอิทธิพลมากไปสู่น้อย

ขณะที่ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติและ ปัจจัยด้านโครงสร้างระบบ ผลการวิจัยพบว่าไม่มีผลต่อระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัยาศัยสำหรับผู้สูงอายุแต่อย่างใด

ในส่วนของสภาพปัญหาและอุปสรรคนั้นพบว่าปัญหาหลักคือเรื่องของความตระหนักถึงปัญหาสังคมผู้สูงอายุ รวมถึงแนวทางการแก้ไขโดยการจัดการศึกษาตามอัยาศัย ที่ทั้งสองประเด็นนี้ไม่เป็นที่รับรู้ในสังคมเท่าที่ควร ทำให้ถูกละเลยทั้งจากภาคการเมืองและภาคสังคม ขณะที่ด้านเศรษฐกิจที่ใช้แนวคิดทุนนิยมก็เป็นอุปสรรคที่บีบรัดให้การจัดการศึกษาตามอัยาศัยนี้ไม่อาจทำได้อย่างเต็มกำลังนัก

สุดท้ายเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับประเทศไทยนั้น จากการวิจัยได้ข้อสรุปออกมาว่ารูปแบบพิเศษอย่างรูปแบบกิจการค้าเพื่อสังคม และรูปแบบขององค์การมหาชนนั้นเป็นรูปแบบที่สามารถจะดำเนินการได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

สรุป และอภิปรายผล

ด้านประสิทธิผลที่ผลปรากฏออกมาไม่เป็นไปตามสมมติฐานคือได้ผลอยู่ในระดับมีประสิทธิผลมากนั้น หากพิจารณาการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัยาศัยโดยละเอียดแล้วพบว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่การจัดการศึกษานอกระบบ ขณะที่ในด้านของการจัดการศึกษาตามอัยาศัยนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ คือเป็นการจัดในลักษณะเฉพาะกิจ เป็นครั้งคราวตามความพร้อม และความสะดวกของคนในชุมชน ซึ่งนั่นกลับกลายเป็นการจัดที่สนองต่อหลักประสิทธิผลโดยตรงคือเน้นเรื่องของการตอบสนองความสนใจ ความถนัด ศักยภาพ และการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ส่งผลให้ระดับประสิทธิผลของงานวิจัยนี้ที่ใช้การประเมินจากการบรรลุวัตถุประสงค์ได้ผลออกมาเป็นมีประสิทธิผลมาก

ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลนั้นพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เอกสาร หรือตัวระบบการทำงานนั้นได้ค่าเฉลี่ยที่สูงซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่ามาจากการทำงานที่หน่วยงาน คือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัยาศัยนั้นเป็นหน่วยงานของรัฐทำให้จำเป็นต้องมีการดำเนินการด้านเอกสารอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ขณะที่ปัจจัย ด้านการสร้างกันชน ที่ก็ได้ค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูงนั้นจากการทำวิจัยเชิงคุณภาพคือการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษาพบว่าเกิดจากความเข้าใจของผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูงเองที่มีโอกาสได้เรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ๆ จากการจัดอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้บริหารได้เห็นประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นในการทำงาน การสั่งการ การประสานงาน และการติดต่อสื่อสาร และได้ผลักดันให้นำมาใช้ในองค์กรเพราะอุปกรณ์เหล่านั้นเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานก็มีกำลังที่จะมีใช้กันเป็นส่วนตัว ทำให้ไม่ได้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมแต่อย่างใด ซึ่งเมื่อมีการใช้ภายในองค์กรอย่างไม่เป็นทางการจนประจักษ์ผลดี เห็นผลถึง ความสะดวก และความคล่องตัวแล้วจึงได้มีการผลักดันให้ไปใช้กับผู้เรียน หรือชุมชนที่ทำงานประสานร่วมกันด้วย ส่งผลเป็นระดับประสิทธิผลของประเด็นการสร้างกันชนนี้ได้ผลออกมาอยู่ในเกณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยสูง

ขณะที่ปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยด้านโครงสร้างระบบ ที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยกว่านั้นพบว่ามาจากปัญหาของระบบราชการที่มีขั้นตอนมาก มีเอกสาร และวิธีการที่ละเอียดจนทำให้การดำเนินการไม่อาจทำได้มากนัก

โดยสรุปคือ ปัจจัยที่เป็นปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยเฉพาะบุคคล หรือเป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับระบบเอกสารภายในนั้นจะได้ค่าเฉลี่ยสูงกว่าปัจจัยที่ต้องทำร่วมกับองค์กรอื่น หรือทำร่วมกับชุมชน

ขณะที่ด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อระดับของประสิทธิผลในส่วนของปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัยาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่มีอยู่ 3 ปัจจัยคือปัจจัยด้านทรัพยากรทั้งเรื่อง

งบประมาณ สถานที่ไม่ดี บุคลากร และเครื่องมือ ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติ และปัจจัยด้านโครงสร้างระบบ ทั้งโครงสร้างภายในองค์กร และ โครงสร้างระหว่างองค์กรนั้นสามารถอภิปรายได้ว่า

ปัจจัยด้านทรัพยากรที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ส่งผลต่อระดับประสิทธิผล ซึ่งเมื่อมาวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยด้านที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และชุมชน คือ การสื่อสารกับชุมชนให้เข้าใจการทำงานของหน่วยงาน การปรับหน่วยงานให้เข้ากับชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญของงานเกี่ยวกับชุมชน รวมถึงปัจจัยด้านการสร้างกันชนที่ได้คะแนนความสัมพันธ์กับระดับประสิทธิผลค่อนข้างสูงแล้วก็สอดคล้องตามทฤษฎีการจัดการองค์การของ Thompson (2003) ว่าสิ่งสำคัญที่จะรักษาองค์กรให้อยู่ได้ในสภาพสังคมปัจจุบันนั้นคือเรื่องของเทคโนโลยี ชุมชนและสิ่งแวดล้อมมากกว่าด้านทรัพยากร

ขณะที่ปัจจัยด้านทัศนคติที่ไม่ส่งผลต่อระดับประสิทธิผลนั้น อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะบุคลากรที่ทำงานในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนี้จำนวนมากทำด้วยใจที่เห็นคุณค่าในงาน คือ มีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่การงาน และทำงานอย่างเต็มกำลัง เจ้าหน้าที่ในทุกเขตจะมีความผูกพันกับคนในชุมชนอย่างแน่นแฟ้น การได้ช่วยเหลือกันในยามที่ประสบทุกข์ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี ส่งผลให้ภาพรวมของทัศนคติของเจ้าหน้าที่อยู่ในเกณฑ์ดีในทุกเขต ทำงานอย่างเต็มกำลังไม่ว่าจะอยู่ในบริบท หรือข้อจำกัดใดส่งผลให้ระดับประสิทธิผลที่ออกมาได้มีผลมาจากปัจจัยด้านอื่นมากกว่า

ส่วนปัจจัยด้านโครงสร้างระบบที่ไม่ส่งผลต่อระดับประสิทธิผลเช่นเดียวกันนั้นก็สามารอภิปรายได้ว่ารูปแบบการทำงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นเป็นรูปแบบเหมือนรูปแบบสถาบันตามที่ Thompson (2003) ได้แบ่งประเภทไว้ว่าเป็นองค์กรที่ต้องใช้เทคโนโลยีหลากหลาย องค์การเป็นส่วนหนึ่งในระบบสังคมส่วนรวม ที่ต้องขยายในลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก

ขณะที่ปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อระดับประสิทธิผลอันประกอบด้วย ปัจจัยด้านการสร้างกันชน ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านการจัดลำดับความสำคัญของสภาพแวดล้อม และปัจจัยด้านการสื่อสารข้อความนั้น ปรากฏว่าปัจจัยด้านการสื่อสารความเป็นปัจจัยที่ส่งผลปัจจัยเดียวที่มาจากตัวแบบของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งหากพิจารณาถึงค่าความสัมพันธ์กับระดับประสิทธิผลแล้วแม้จะมีความสัมพันธ์น้อยกว่าปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม กับปัจจัยด้านการสร้างกันชนแต่ก็ยังมีคะแนนที่ค่อนข้างสูงซึ่งก็สอดคล้องกับที่ Quinn and Rohrbaugh (1981) เสนอการวัดประสิทธิผลในลักษณะรูปแบบกระบวนการภายในที่พิจารณาจากความสามารถในการกระจายข่าวสาร และความสามารถในการรักษาเสถียรภาพ และความเป็นระบบ ส่วนปัจจัยด้านการสร้างกันชนหรือเทคโนโลยีนั้นส่งผลต่อระดับประสิทธิผลค่อนข้างสูงซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rosenthal (2008) และ Laura and Catherin (2008) ที่กล่าวว่าผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะศึกษาคอมพิวเตอร์เป็นจำนวนมาก และการจัดการศึกษาทางไกลสำหรับผู้สูงอายุต้องบูรณาการกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Gibson, Ivancevich and Donnelly (1982) ที่กล่าวถึง ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง ความสามารถขององค์กรที่จะสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกและการพัฒนาหมายถึง การพัฒนาสมรรถนะที่จะทำให้อยู่ได้ในระยะยาว ซึ่งปัจจุบันก็มุ่งไปด้านของเทคโนโลยี และสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะชุมชนนั่นเองเป็นกระแสใหม่ที่เขี่ยวกรากของโลก หากองค์กรใดตามไม่ทัน หรือไม่ปรับตัวก็ไม่อาจรักษาสถานภาพของตนไว้ได้ ปัจจัยด้านการสร้างกันชนนั้นจึงมีผลต่อระดับประสิทธิผลขององค์กรอย่างมาก

ขณะที่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโดยตรง คือ ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และการจัดลำดับความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อระดับประสิทธิผลก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ Zamuto (1982) ที่ได้กล่าวถึง การวัดประสิทธิผลว่าขึ้นอยู่กับ กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นการพิจารณาจากการตอบสนองความพึงพอใจของกลุ่มที่เกี่ยวข้องซึ่งในปัจจุบันนี้ก็หมายถึงคนในชุมชนนั่นเอง รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kevin et al. (2003) ที่กล่าวว่า ความพึงพอใจและความต้องการเข้าร่วมเครือข่ายเป็นปัจจัยที่ทำให้องค์กรมีประสิทธิผล ทั้งนี้ก็เพราะสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนี้แบ่งการดำเนินงานตามพื้นที่ ดังนั้นการจะประสบความสำเร็จหรือดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงมุ่งไปที่

ความสนองตอบต่อความต้องการของคนในชุมชนนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยากร หวังมหาพร (2550) ได้ศึกษาว่า การสร้างสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดนวัตกรรมผู้สูงอายุ นอกจากนี้บทบาทหลักบทบาทหนึ่งของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยก็คือเรื่องของชุมชนที่ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนสอดคล้องกับที่ พนิดา พุ่มขำ (2551) ได้กล่าวว่า การได้รับความสนับสนุนทางสังคมของครูเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา หรือดังที่ ปัทมา ว่าพัฒนางค์ และคณะ (2556) กล่าวว่า ต้องส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีบทบาทในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

ในส่วนของกรวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ประเด็นการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่ผลออกมาปรากฏว่าต้องมีการเปลี่ยนทัศนคติของผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรอันมีค่าของสังคมแทนการมองว่าเป็นภาระของสังคมนั้นก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิพรรณ ประจวบเหมาะ (2551) ที่กล่าวว่า ต้องรณรงค์ให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ ในอีกด้านก็สอดคล้องกับ รศรินทร์ เกรย์ และคณะ (2556) ที่กล่าวว่า ความรู้สึกรักภูมิใจในตนเองว่ายังมีคุณค่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เช่นเดียวกับ ชมพูนุท พรหมภักดี (2556) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุเป็นการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคง

ส่วนเรื่องรูปแบบในปัจจุบันที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ กับเรื่องบทบาทของภาครัฐนั้นความเห็นส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องกันว่ารัฐควรมีหน้าที่หลักในการเป็นผู้สนับสนุนมากกว่าเป็นผู้ดำเนินการจริง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นประจักษ์ถึงการขาดประสิทธิภาพในการทำงานของภาครัฐในหลาย ๆ เรื่องที่ผ่านมา ทำให้เกิดความหวงใจ ไม่แน่ใจขึ้นซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดบทบาทภาครัฐของ สำนัก Murray Rothbard และ David Friedman - (Harvey, 2007) ที่มีแนวคิดว่าการใช้กำลังผิดเสมอ (ยกเว้นเพื่อการป้องกันตัว) รัฐต้องถูกจำกัดอำนาจเพื่อที่ รัฐจะไม่ผู้ละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนด้วยกำลัง เพราะเมื่อให้อำนาจรัฐแล้วรัฐมีแนวโน้มที่จะขยายอำนาจ ไม่สามารถจำกัดอำนาจของรัฐได้ สิ่งรัฐบาลควรทำคือไม่ควรมีรัฐอยู่เลย เพราะเอกชนทำได้มีประสิทธิภาพมากกว่า

ขณะที่เรื่องการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยนี้อภิปรายได้ว่าด้วยศรัทธาที่ทุกคนมีต่อแนวคิดนี้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีการรับรู้อยู่ในระดับมาก ทุกกลุ่มจึงเห็นตรงกันว่าควรจะต้องมีการสอนวิชาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการเลี้ยงชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมถึงด้านจิตใจสอดคล้องกับ กาญจนา สร้างเอี่ยม (2550) ที่ศึกษาถึงการรับรู้ การเข้าใจและการนำไปใช้ของข้าราชการครูไว้ แต่ที่น่าสนใจคือในกลุ่มผู้สูงอายุยังมีความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ในเพียงเรื่องของ เกษตรทฤษฎีใหม่ หรือการเกษตรอินทรีย์ การทำของใช้ขึ้นมาใช้เอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรีย์พร เอี้ยวถาวร (2550) ที่พบว่าแม้ครูจะมีการรับรู้ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดีแต่กลับไม่ค่อยเข้าใจถึงหลักการชัดเจนนัก ขณะที่ในกลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งด้านผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารองค์กร หรือนักวิชาการที่เข้าใจแก่นของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นพื้นฐานของทุกเรื่องในชีวิต จึงควรนำมาประยุกต์ด้วยการลงลึกให้ถึงแก่นคือดำเนินการจัดการศึกษาที่ทำให้ผู้สูงอายุที่เรียนสามารถนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไปใช้ในชีวิตปกติที่ดำเนินอยู่ของผู้สูงอายุได้เลย ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2544, หน้า 16) กล่าวว่า “หากไม่มองเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวัฒนธรรมก็จะไม่มีทางเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงได้จริง และไม่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประเทศได้”

สำหรับแนวทางกิจการค้าเพื่อสังคมผลนั้นแม้ทุกกลุ่มตัวอย่างจะค่อนข้างเห็นด้วยกับการนำแนวทางนี้มาใช้ประยุกต์จัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุสอดคล้องกับงานวิจัยของ Dacin, Matear and Dacin (2010) ที่เห็นว่า การประกอบการเพื่อสังคมเป็นองค์กรหลักในการแก้ไขปัญหาสังคม อีกทั้งสอดคล้องกับ Kolter and Lee (2005) ที่ได้เสนอการใช้ระบบธุรกิจในการช่วยเหลือสังคมอีกทั้งการดำเนินการโดยการเริ่มจากใจช่วยเหลือหรือจิตอาสานั้นก็ยิ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fiori, Antonucci and Cortina (2006) ที่พบว่าเพื่อนและความสัมพันธ์ในชุมชนมีผลโดยตรงต่อการเข้าร่วมของผู้สูงอายุ นอกจากนี้แนวทางกิจการค้าเพื่อสังคมนี้ยังเหมาะกับการเริ่มต้นของผู้ประกอบการขนาดเล็กให้ดำเนินการได้สำเร็จซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ Udayasandakar (2007) ที่กล่าวว่า ขนาดขององค์กรขนาดเล็กและใหญ่นั้นจะทำเพื่อสังคมมากกว่าองค์กรขนาดกลาง และ Besser and Miller (2001) ที่กล่าวว่า กลยุทธ์สู่ความสำเร็จคือการทำความดี ทั้งแนวทางนี้ยังได้ประโยชน์ในการรักษาพนักงานด้วย

สอดคล้องกับที่ Grant Thornton International (2008) ได้ศึกษาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำแนวทางกิจการค้าเพื่อสังคมนี้มาใช้ในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุแล้วจะเอื้อต่อความสำเร็จและยั่งยืนได้เพราะเป็นบริการที่มีความต้องการและแก้ปัญหาได้จริง ดังที่ Richeson, Boyne and Brady (2007) และได้พบว่าการศึกษา มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์กรนิติบุคคลประเภทกิจการค้าเพื่อสังคม

จากการวิจัยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดเห็นพ้องกันว่ารูปแบบกิจการค้าเพื่อสังคมนั้นเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสม จึงขอเสนอแนะในระดับนโยบายว่ารัฐบาลควรออกระเบียบในการจัดตั้งนิติบุคคลประเภทใหม่ คือ ประเภทกิจการค้าเพื่อสังคมนี้นั้น โดยมีเกณฑ์ควบคุมทั้งประเภทการประกอบ การที่ต้องเป็นการแก้ปัญหาของสังคมโดย และควบคุมคุณสมบัติของกรรมการที่ต้องมีการสอบประวัติเชิงลึกเหมือน บุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งในองค์กรไม่แสวงหากำไรอย่างสมาคม หรือมูลนิธิ

2. ปรับปรุงประมวลรัษฎากร

เครื่องมือชิ้นสำคัญในการขับเคลื่อนนิติบุคคลประเภทกิจการค้าเพื่อสังคมนี้นี้ให้เกิดได้อย่างกว้างขวางคือ เรื่องของผลประโยชน์ทางภาษี ที่เสนอแนะว่าต้องจัดเก็บในอัตราที่ต่ำกว่าอัตรารภาษีขององค์กรแสวงหากำไรทั่วไป ทั้งยังให้ผู้ถือหุ้นสามารถปันผลกำไรหลังหักภาษีแล้วนั้นเพื่อนำไปใช้เลี้ยงชีพได้บางส่วน โดยกำไรอีกส่วนต้องคงไว้ในองค์กรเพื่อนำมาพัฒนา และขยายขอบข่ายการแก้ปัญหาสังคมตามที่ได้จดทะเบียนไว้ต่อไป

3. ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งองค์การมหาชนเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาตาม อัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อทำหน้าที่สนับสนุน และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก และค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษา ตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุนี้ เช่นเดียวกับที่สำนักงานสนับสนุนและส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้กระทำอยู่ องค์การนี้ จะทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้สังคมตระหนักรู้ปัญหา เป็นเวทีให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม ทั้งยังเป็นศูนย์กลางเชิงข้อมูล รวมถึง จิตอาสาต่าง ๆ ที่จะมาดำเนินการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุนี้ด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

1. จัดทำแผนงานประชาสัมพันธ์งานของสถานศึกษากับชุมชน

ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีแผนงานที่ชัดเจนในการจัดลำดับความสำคัญของสิ่งแวดล้อมหรือชุมชน เชิงพื้นที่ และต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและจริงจังโดยเฉพาะในประเด็นของการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน รู้จักบทบาท หน้าที่ และความสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัยที่สถานศึกษาดำเนินการอยู่ ต้องมีแผนในการปรับ องค์กรของตนเองให้เข้าถึงชุมชนมากขึ้น ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ นี้มากขึ้น

2. จัดกิจกรรมเกี่ยวกับเทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ

ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีให้มากกว่าการมองว่าเป็นเครื่องมือช่วยในการทำงาน แต่เป็น ปัจจัยที่ 5 ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักรู้ถึง การยังคงดำรงอยู่ของตนเอง ต้องมีการจัดการศึกษาเกี่ยวกับเทคโนโลยีให้แก่ผู้สูงอายุอย่างกว้างขวางขึ้นอันจะช่วย ยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขการจัดตั้ง อัตรารภาษี สัดส่วนการอนุญาตให้ปันผลรวมถึงรายละเอียดด้านอื่น ๆ ของนิติบุคคลประเภทกิจการค้าเพื่อสังคม
2. ศึกษาเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ แหล่งเงินทุน ที่มาของกรรมการ รวมถึงรายละเอียดด้านอื่น ๆ ขององค์การ มหาชนที่จะมาสนับสนุนการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ
3. ศึกษาประสิทธิผลของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดอื่น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา สร้างเอี่ยม. (2550). การรับรู้ การนำไปใช้ และความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นนทบุรี เขต 2 อำเภอปากเกร็ด. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชมพูนุท พรหมภักดี. (2556). การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 3 (16), หน้า 1-18.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2544). มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง: ความหมายและความสำคัญ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และคณะ. (2556). การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบเชิงนโยบายต่อการพัฒนาประเทศจากผลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยากร หวังมหภาพ. (2550). นวัตกรรมและการนำนโยบายผู้สูงอายุไปปฏิบัติขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พินิตา พุ่มขำ. (2551). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ในภาคใต้. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- มหาวิทยาลัยพะเยา. (2554). ยุทธศาสตร์การวิจัยด้านสังคมผู้สูงอายุ. พะเยา: กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา. [Online]. Available: http://www.draeqa.up.ac.th/zulu_store/FileStorage.aspx?fileID=11944 [2557, เมษายน 18].
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2553). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2553. [Online]. Available: www.oppo.opp.go.th/info/Report_OlderSituation53-TH.pdf [2557, เมษายน 18].
- รศรินทร์ เกรย์ และคณะ. (2556). มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรเวศม์ สุวรรณระดา. (2556). สังคมผู้สูงอายุอีก 12 ปี 14.4 ล้านคน. [Online]. Available: <http://www.thairath.co.th/content/343477> [2557, เมษายน 22].
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2551). รายงานการศึกษาโครงการสร้างระบบติดตามและประเมินผลแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2545-2564). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2542- 2559. [Online]. Available: <http://www.ptcn.ac.th/ebook/pdf/4220001/pdf.pdf> [2557, เมษายน 18].
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2553). คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับอุดมศึกษา. [Online]. Available: <http://www.udru.ac.th/website/attachments/ONASQA.pdf> [2557, พฤษภาคม 5].
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2552). สาระหลักการและแนวคิดประกอบ การดำเนินงาน กศน. คัมภีร์กศน. กรุงเทพฯ: เอ็น.เอ. รัตนะเทรตติง.
- สุรีพร เอี้ยวถาวร. (2550). การบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้ : กรณีศึกษาโรงเรียน นวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี. การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- องค์การสหประชาชาติ. (2007). การเปลี่ยนแปลงประชากรมนุษย์ [Online]. Available: <http://billionspeople.weebly.com/3629363336053619363435853634361936483614363636563617358636293591359236353609362336093611361936323594363435853619.html> [2557, เมษายน 8].
- Besser, Terry L. and Miller, N. (2001). Is The Good Corporation Dead The Community Social. USA. Doctor's Thesis: Washington State University.

- Cameron, Kim S. (1981, December). Measuring Organizational Effectiveness in The Institutions of Higher Educational. **Administrative Science Quarterly**, **23** (4), pp. 604-632.
- Dacin, P. A., Matear, M. T. & Dacin, M. (2010). Social Entrepreneurship : Why We Don't Need a New Theory and How We Move Forward From Here. **Academy of Management Perspectives**, **24** (3), pp. 37-57.
- Edwards, George C. (1980). **Implementing Public Policy**. Washington, D.C.: Congressional Quarterly.
- Fiori KL, Antonucci TC, Cortina KS. (2006). Social Network Typologies and Mental Health Among Older Adults. **Journals of Gerontology Series B-Psychological Sciences and Social Sciences**, **61** (1), pp. 25-32.
- Gibson, Jame L., Ivancevich, J. M. and Donnelly, J. H. (1982). **Organization : Behavior. Structure, Process** (3rd ed.). Dallas; Texas : Business.
- Grant Thornton International. (2008). **International Business Report 2008**. [Online]. Available: <http://www.grantthornton.co.th/files/press/pdf/9.pdf> [2014, May 20].
- Harvey, David, A. (2007). **A Brief History of Neoliberalism**. Oxford: Oxford University.
- Kevin, D. B., S. Anne and Barton. A. W. (2003). **Managing Conflict to Improve The Effective of Retail Networks**. [Online]. Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations>. [2014, May 4].
- Kolter, Philip. and Lee, Nancy. (2005). **Corporate Social Responsibility Doing The Most Good for Your Company and Your Cause**. New Jersey: Simultaneously.
- Laura, Donofrio K., Catherine, Healy M. (2008). Teaching An Interactive Television Course on Adulthood and Aging: Make It Happen. **Educational Gerontology**, **34** (6), pp. 531-549.
- Lundberg, David, Zariah, Marshallsay. (2007). **Older Workers' Perspectives on Training and Retention of Older Worker**. A National Vocational Education and Training Research and Evaluation Program Report: National Centre for Vocational Education Research (NCVER).
- Parson, Talcott. (1960). **Administrative Science Quarterly. Effective of Size, Complexity and Ownership in Administrative Intensity**. New York: Holt Rinchart & Winston.
- Quinn, Robert E. and Rohrbaugh, John. (1981). A Competing Value Approach to Organizational Effectiveness. **Public Productivity Report**, (June 1981), pp. 122-140.
- Richeson, Nancy E., Boyne, Sarah and Brady, Michael E. (2007). Education for Older Adults with Early-Stage Dementia: Health Promotion for Mind, Body, and Spirit. **Educational Gerontology**, **33** (9), pp. 723-736.
- Robbins, S. P. (1990). **Organization Theory : Structure : Design, and Applications** (3rd ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Rosenthal, Rita L. (2008). Older Computer-Literate Women: Their Motivations, Obstacles, and Paths to Success. **Educational Gerontology**, **34** (7), pp. 610-626.
- Stephen, Burke John. (1983). Leadership Styles of School Principals as Predictors of Organization Climate and Teacher Job Satisfaction. **Dissertation Abstracts International**, **43** (12).
- Thompson, James D. (2003). **Organizations in Action: Social Science Bases of Administrative Theory**. [Online]. Available: <http://books.google.com.au/books?id=YhHo7aHmBGMC&printsec=frontcover&hl=th#v=onepage&q&f=false> [2014, May 2].
- Udayasandakar, Krishna. (2007). **Corporate Social Responsibility and Firm Size**. [Online]. Available: <http://ssrn.com/abstract=1262535> [2014, May 20].
- Zamuto, R. F. (1982). **Assessing Organizational Effectiveness**. New York: New York University.